

ภาคผนวก

ลิลิตพ่ายพิ

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระนามแฝง “หนานแก้วเมืองบุรี”

ทรงยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

พ.ศ. ๒๔๔๘

(กัณฑ์เฉพาะตอนที่พรรณาดังเมืองพิษณุโลก)

ครั้นเรือขบวนเคลื่อนเข้า	เขตพิษณุโลกเฮ
เรือพระกาญจนดิฐ ^(๑)	ไพร่พร้อม
จ้วงพายวาทท้ายซัด	เรือพระที่นั่งนำ
จึงปลัดเทศาน้อม	นอบเกล้าทูลเชิญฯ
ที่เจ็ดเรือจอดใกล้	ปากฟิง
หวนคิดถึงแม่หญิง	ยอดฟ้า
ขามสุขแม่เคยอิง	แอบอกพี่น้อง
ไอ้เปลี่ยวใจพี่ดำ	สะท้อนสุขชลดลลอฯ
ปากฟิงฟิงแก่งแท้	เจียวนา
นอนวิสูตรแล้วหนา	ไปไป
มะกะสะยังตลอดมา	เจาะกัดได้โอย
โดนปากขุขฟิงไอ้	เว็ดไร้นิทราศูนย์ฯ
โคลง ๓	
เข้าที่แปดเพลลา	นาพิกาล่วงแล้ว
โมงหนึ่งนาวศรีแก้ว	เล่นขันผ้าสายชลดนาฯ

(๑) พระกาญจนดิฐบุตรี (อวบ) ปลัดมณฑลพิษณุโลก

โคลง ๒

ถึงพินิจโลกไปช้า
วัดข้ามลอยเรือ ๆ

เที่ยงเศษจึงหยุดหน้า

ร้าย

พอกระบวนตรงท่า หน้าวัดพระชินราช เสียงสึนาคยั้งตั้งสนั่น ครึกครื้น
โครมคระครึก อธิกคฺจจอสเนื้บาท คำนับนาถบรม สมเด็จพระนอพุทธากร แตรสนประมุข
เสียงแจ้ว พิณพาทย์แผ้วเสียงใส พระสวดชัยคาถา ราษฎรตาตาคมอง ปองใจจกเห็นองค์
ทรงเต็มยศขาวเสริจ ธเสด็จเรือพาย กรายกรเข้าเทียบท่า เทศาเผ่าทูลเชิญ เสด็จค่านิเร
ลิลาศ ขึ้นสู่ราชมาพัก ตกแต่งราชอาสน์ไว้ พระยาศรีสุริยราชได้ นอบเกล้าอัญเชิญ
ประทับนา ๆ

โคลง ๓

จึงเกล้าขำราชการ
พร้อมหมู่ราชญาติข้า

เทศาภิบาลอยู่หน้า
บาทเฝ้าวันทา ๆ

โคลง ๔

พระยาศรีสุริยราชอ้าง^(๑)
เปิดอ่านอักษรสาร
เปรมปลื้มจิตต์ไคปาน
ข้าราชการใหญ่น้อย
ยินดีรับเสด็จให้

นามขนาน
เสนาะถ้อย
ไคเปรียบ ได้เลย
ทูล้วนถวายพร ๆ
เขวรา ชาเอย
ที่นั่ง
ชินราช
ประสิทธิ์ให้ไฟทเจริญ ๆ

ซึ่งอุตสาห์เสด็จมา
ขอเดชพระกรุณา
อันศักดิ์สิทธิ์แด่น
สมเด็จพระนอพุทธเจ้า
พลงหม่อมมาดย์นอบ
ทรงปราโมทย์และขอบ
ขอท่านทั้งหลายเฝ้า

ตรีสดอบ
เกศเกล้า
ใจท้าว กัณนา
ชักขู่ในการ ๆ

(๑) พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร (โพธิ เนติโพธิ) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลพินิจโลก

อันผู้เป็นใหญ่แล้ว	จำจัก
ต้องฟังพาพำนัก	ทั่วหน้า
ใดผิดจงช่วยทัก	ทานทัต
เพื่อราชกิจเจ้าหล้า	จักได้ดำเนินดี ๆ
ร้าย	

ตอนบ้ายพระลุกยา ทรงอาษาเป็นชบวน มวณูหมุ่ราชบริพาร ห้อมแห่ตระการตาจริง สนิทพริ้งลำพองแผ่น ไต่เต้นตามมรรคา แลโรงพยาบาลพลัน ของมิสชันนารีอเมริกันชาติ แพทย์ทูลบาทอัญเชิญ คำเนรทอคพระเนตร์ ทั่วเขตต์ โรงโอสถ อธิบายหมคถันถึ เครื่องมือมีมากครัน ทุกอันมีที่ใช้ ในการเวชวิทยา พระทัสนาสำเร็จเสด็จขึ้นอาษาไนย ไปสู่โรงทหาร ผู้บัญชาการมณฑล ยศนายพลชั้นตรี หม่อมเจ้าศรีไสตามเพื่อทูลความตามที พระจักมีสิ่งฉงน พยุหพลยืนแถวราย ถวายวันทยาวัช เพรศแพรว์จุพลพระราม ยามขำณะลงกา ยุวราชาคำเนร บมิเมินมิเฉย บมิละเลยสิ่งใด ไผททัศนาสรรพอีกมีรับสั่งโปรค ปล่อยนักโทษพันทัณฑ์ ในบ้ายวันนัไซร์ เพื่อเหล่าพลจักได้ นึกน้อมนิยมบุญ ท่านนา ๆ

โคลง ๓

ครันคำพระเสด็จขึ้น	นมัสการ
ณ พระธาตุวิหาร	ช่ออ้าง
ดอกไม้วรฎากาญจน์	แต่งพุ่ม ถวายนา
พระพุทธรชินราชสร้าง	ประเสวีฐสันศิลป์คน ๆ
ปฏิมางามเลิศล้วน	งามเจริญ เนตร์นา
ยังพิศหนักยังเพลิน	เพลิดแท้
หาคำเพื่อสรรเสริญ	พระห่อน พอเลย
งามหมดหาที่แก้	บ่ได้แห่งใด ๆ
ยามเนตร์สบแรกนั้	เปรียบดั่ง
ได้สดับศัพท์เวงวัง	วิเวกชน
ดุจเพลงเสนาะประทัง	ประทะโสต
ยังพิศจิตดบังตน	พากย์ด้วยยินดี ๆ

สมเด็จพระเมศวร์ไท้

เทียบรูปนัมัสการองค์
เปลื้องผ้าสะพักทรง
แต่พระชินราชแผ้ว

ทุกคนต่างนอบน้อม

จูดรูปเทียบเบญจรงค์
ปิดทิวสรวางศั
ของประสิทธิ์ให้

ขอส่งข้าบาทน

ได้ตั้งจินดาสม
นฤทุกซ์เพือกกลับชม
ชนที่ข้าสวาทล้วน

ขอความที่อาตมณ

พระรัตนตรัย
เป็นผลสิทธิใน
อันจิตต์ปรารภนาไซ้

โคลง ๓

เมื่อเสด็จทรงนัมัสการ
แล้วภิกษุส่งเสด็จจ้า

โคลง ๔

ส่งข้สวดมนต์จบแล้ว
เสด็จนัมัสการลง
เสด็จประทับพลับพลาทรง
มิโหระสพส่งเสด็จจ้า

ธำรง ศักดินา

พระแล้ว
อุทิศ บูชาแฮ
เพริศแพรววสุพรรณพรรณ ฯ

ศิโรตมางค์
ประดิษฐ์ไหว้
ทุกรูป
โรคทั้งภัยภัย ฯ

นิยม
เสรีจถ้วน
กฤหาสน์
สุขทั้งกายใจ ฯ

เลื่อมใส
จูงให้
สิ่งสรรพ
จูงได้ตั้งประสงค์ ฯ

ธสมาทานสักข์ห้า
สวดซ้องเจ็ดตำนาน ฯ

พระองค์
สู่หล้า
ทอดพระเนตร
แจ่มแจ้วจับรำ ฯ

โขนประจำจับเหล่นเมื่อ

สุครีพมหาเสนา

กุมภกรรณอนุชลงกา

ขุนกระบี่วีร

คนคูดุ่ยแน่นก้อง

บ้างพิศโขนพิศราชา

นี่ห้วนนั้นโกธธา

ตำรวจรำคร่ายอ

หุ่นจิ้งกัจัดไว้

ด้านฟากพระระเบียง

พิณพาทย์ด้ายรายเรียง

เพลงเก่งพลงพลอดขึง

ปฐมขามย่ำล่องแล้ว

พระเสด็จกลับพลับพลา

ปวงมโหรีสพนา

กองจุกช่องวงล้อม

ร้าย

ครั้นรุ่งเช้าจวนเพล พระหน่อนเรทรเสด็จ โดยเรือระเห็ดข้ามฟาก จากพลับ
พลาสู่วิหาร ทรงนมัสการพระพุทธรูป ชินราชสุทรวีไล อุไรสุกอร่ามเรือง เหลืองจับแสงสุริย
ครั้นพระสงฆ์สวดเสร็จ สมเด็จพระราชา อาหารบิณฑบาตประเคน พิณพาทย์เล่นบรรเลง
ครั้นพระฉันสำเร็จ สมเด็จพระเจ้าโอรสเจ้า ทรงพระตำสโนทก สงฆ์ยกพัดโมทนา ครั้นเพล
ได้ฤกษ์ โปรดให้เบิกแว่นวง สมโภชของค์ปฎิมา ตามโบราณประเพณี เสียงดนตรี
บรรดาศักดิ์ เสียงโห่รับโห่เรียง รายระเบียงอุโบสถ เปล่งเสียงหมุดทุกตน ครั้นเที่ยงวัน
ได้สาม รอบแล้วตามแบบบรรพ์ ทรงธรรม์ทรงเจิมกระเจาะ ตะปฎิมาเพริศแพรว ทรง
ถวายอภิวาทแล้ว เสด็จข้ามคี่นพลับ พลานอ ๆ

พระขาวา นรเชย

ใหญ่สู้

อินทร์แต่ง กลนอ

รวบรั้งพระขาวรัง ๆ

เฮฮา

เก็ยรต้อ

มีสนั่น อยู่เฮย

ขุดห้ามความหาย ๆ

วางเคียง โขนแฮ

โบสถ์ตั้ง

รุ่งแรก หัดเฮย

อยู่ล้นหลามเหลือ ๆ

เวลา ดึกแฮ

ไพร่ห้อม

นาหยุด

เร่งฆ้องรุมไฟ ๆ

โคลง ๒

ครั้นรำไพบ่ายคล้อย	เสด็จประพาสสถานใหญ่น้อย
พากน้ำป่าจืด ๆ	

โคลง ๓

แล้วพระขำนมัสการ	วิหารพระชินสิริแพรว
อีกพระสาสดาเสร็จแล้ว	ธิดาฯ ไร้คนสถาน ๆ

ร่าย

เพลาค่ำเทศา มาเชิญพระหน่อनाถ สู่ราชมาพักประทับ เพื่อทรงสดับเพลง
เสนาะ พิณพาทย์เพราะบรรเลง วังเวงวิเวกวอน เพลงไทยมอญจีนแขก แปลกเปลี่ยน
เสียงนำฟัง ยังมีเสภากลอน จับตอนขุนแผนสท้าน เคียดตาลขุ่นข้างบังอาจ รอบลักนาฏ
วันทองไป ครั้นเวลาได้จวนห้า ทุ่มเทศาภิบาลเชิญ เสด็จจำเนียรห้องกลาง ซึ่งจัดวาง
สมโภชน์ไว้ ครั้นไผทสวยเสร็จแล้ว เสด็จกลับพลับพลาแก้ว สู่ห้องไสยา ฯ

โคลง ๔

ที่สืบวาระเช้า	เสด็จวัง จันทรเษ
เพื่อบัดพล์เทพดั่ง	แบบก
พร้อมโภชนสุราสัง	เวยอุทิศ
ขอเทพสถิตทน	ขจัดคุ้มโศภภัย ๆ
ทั้งในชนบททั้ง	มารดา
จงสวัสดิ์ปรีดา	ทุกข์แคล้ว
โรคาพาธอย่ามา	เบียดเบียด ได้เลย
จนกลับคืนห้องแล้ว	นุชเนออุไรศรี ฯ

ร่าย

บ่ายพระเสด็จลีลา โยจนาวาพายผจง ตรงทวนขึ้นเหนือหน้า ถึงท่าทำไว้เสร็จ
เสด็จโดยบาทจำเนียร สู่เชิงเทียนค่ายเก่า ซึ่งฝ่ายเราตั้งรับ ทัพพะมาแต่เบาราน ซึ่งเทิม
หาญมารบ ครั้นจำเนียรจบรอบเทิน เทศาเชิญพระลัญญา ทรงอาชาคลาขบวน หวนกลับ
ลงทางใต้ เพื่อไผททอดพระเนตร เขตต์สถานสรรพราชกิจ อันสถิตอยู่ทางฝั่ง บุรพาตั้ง
เป็นแนว อีกสระแก้วใหญ่กว้าง ขวางแลลิวลิตา ครั้นเพลายามเย็น เล่นลครตลกถวาย

พระองค์ ตอนสุวรรณหงส์หลงรัก นางยักษ์แปลงหลอกเนตร์ เหมือนนางเกษนิ่มนวล
ครั้นเพลาจวนศึกไชวี พระโอรสราชไท้ เสด็จขึ้นบรรทม ฯ

โคลง ๒

หิมะโปรยปรายชุ่มชื่น

จันทร์ส่องแสงทั่วพื้น

ฟากฟ้าสากล ฯ

โคลง ๔

ชลแสงอศະคะไชวี

ส่องเย็น

แนะเนตร์นิมิตรเห็น

นิ่มน่อง

บำบวงบัดบำเพ็ญ

บุญเกิ วิชาแม่

บุญจูงสื่อสารชรวง

ส่งสร้อยสายสมร ฯ

ร่าย

กรุ่นรุ่งขึ้นโมงเช้า เยาวราชเสด็จกลับจากพลับพลา ทรงนาวามาาศรีชล
นำยลยิ่งเพลินตา เรือนเสนาเป็นขนัด เยาวราชชราชฟูโพยม เป็นใหญ่โครมครีกถัน สนั่น
ยิงยี่สิบเอ็ดครา ถวายราชาหน่อขนาด เสนามาตย์ประดับกาย เต็มยศรายถวายกร ถวายพร
พระภูบาล จงตำราญเจริญสุข ทุกข์อย่าพาลพระบาทได้ เทพอาร์ักษ์ธราชไท้ ตลอดทั้ง
บริพาร ฯ

โคลง ๔

แลตระการนาเวศร์ทั้ง

เรือกระบวน

งามรัชชต์วัดขวน

ขั้วฟ้า

เรือนไฟใช้จักรทวน

น้ำดูจ ลมพ้อ

จากพิษณุโลกไปเข้า

แดนขนทางอุดร ฯ

*